

GUSTAW HERLING – GRODZIŃSKI

105 Rocznicą Urodzin Pisarza

Autor: Culture.pl

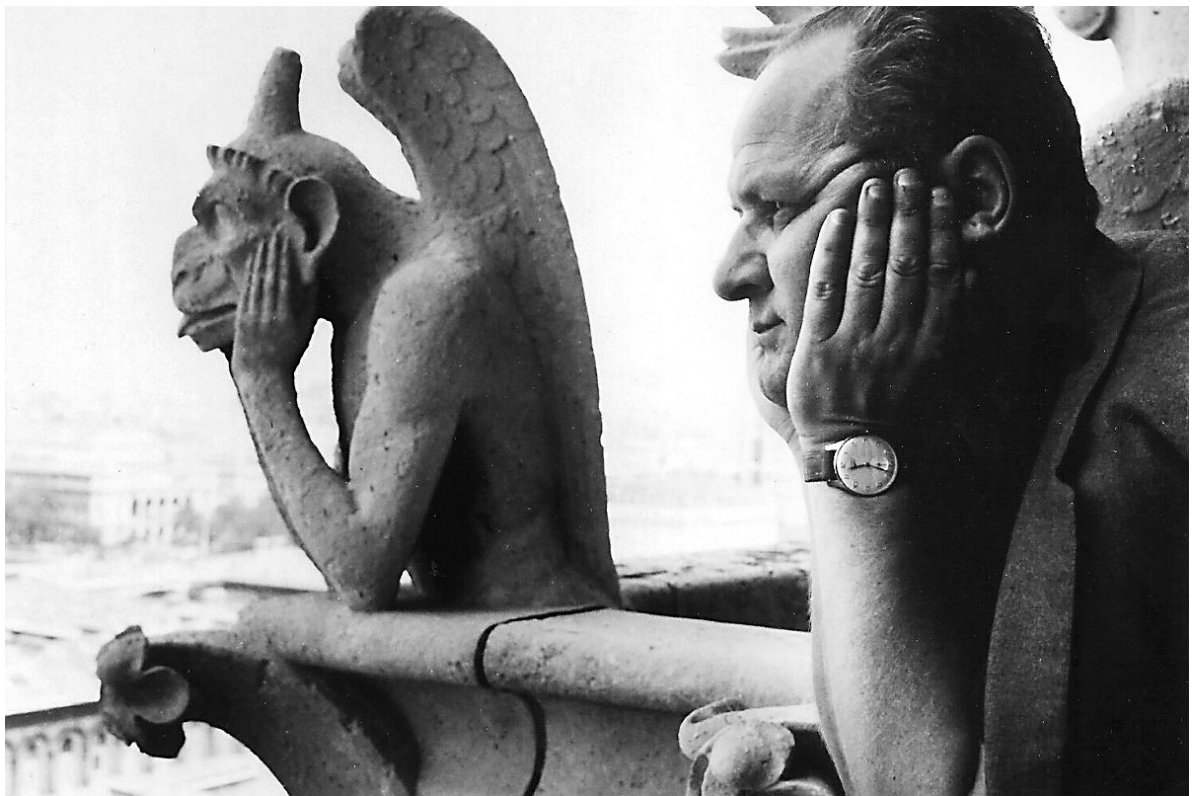
Pisarz, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli polskiej literatury na emigracji. Urodził się w 1919 roku w Kielcach, zmarł nocą z 4 na 5 lipca 2000 roku w Neapolu. Gustaw Herling-Grudziński urodził się w dość zamożnej, spolonizowanej rodzinie żydowskiej. Uczęszczał do gimnazjum im. Mikołaja Reja w Kielcach. W rozmowie nagranej w 1996 roku w Neapolu przez Zdzisława Kudelskiego wspominał:

Kiedy się urodziłem, ojciec mój był właścicielem niewielkiego majątku w Skrzelczycach w okolicach Buska, który zawsze potem, w następnych już latach mojego dzieciństwa był przedmiotem opowiadań... o ich jakiejś niezwykle obfitości. Wszystko tam było jakoby wielkie, ogromne, niezwykle. Grzyby, przez które nie można było przejść czy przeskoczyć, ryby kilkukilowe. To była legenda, często się o tym mówiło, o tych skrzelczyckich obfitościach [...].

W rzeczywistości jednak wkrótce po narodzinach Gustawa Herlinga-Grudzińskiego ojciec sprzedał majątek i kupił młyn w Suchedinowie, gdzie istotnie wychowywał się przyszły pisarz.

Przez dwa lata studiował filologię polską na Uniwersytecie Warszawskim. Współpracował w tym okresie z czasopismami "Ateneum", "Pion", był redaktorem "Orki na Ugorze". W październiku 1939 roku założył z kolegami jedną z pierwszych organizacji konspiracyjnych – Polską Ludową Akcję Niepodległościową. Wyjechał do Lwowa, następnie do Grodna. W 1940 roku został aresztowany przez NKWD podczas próby przedostania się na Litwę.

Skazany na pięć lat pobytu w obozach, został osadzony w łagrze na Dalekiej Północy, z którego zwolniony został na mocy układu Sikorski–Majski w 1942 roku. Dramatyczne przeżycia z tego okresu znalazły swoje odzwierciedlenie w najśłynniejszej książce Herlinga-Grudzińskiego – "[Inny Świecie](#)". Rosję opuścił wraz z armią Andersa, walczył pod Monte Cassino.

Zło w twórczości autora "Innego świata"

Herling-Grudziński odgrywa w naszej kulturze rolę autorytetu, który opiera się sile radykalnego zła, jakim był niemiecki i radziecki totalitaryzm.

[Przejdź na stronę kategorii#literatura](#)

[Czytaj więcej](#)

Od 1946 roku był członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej, z której wystąpił w roku 1960. W 1947 współtworzył wydawaną wówczas w Rzymie "Kulturę". Po przeniesieniu pisma osiadł w Londynie, a w 1952 roku, po śmierci pierwszej żony, przeniósł się znów do Włoch, do Neapolu, gdzie poślubił córkę Benedetta Croce Lidie, i gdzie mieszkał aż do śmierci. W latach 1952–1955 współpracował z Radiem Wolna Europa, był członkiem [Stowarzyszenia Pisarzy Polskich](#). W późniejszym okresie współpracował z Komitetem Obrony Robotników i Polskim Porozumieniem Niepodległościowym.

"Inny Świat"

Był jednym z najwybitniejszych pisarzy polskich XX wieku, obierającym za przedmiot swego pisarstwa opór stawiany przez człowieka różnorodnym postaciom nicości (totalitaryzmem, religijnemu zwątpieniu, poczuciu egzystencjalnego osamotnienia, instrumentalizacji życia).

Książkowym debiutem Herlinga-Grudzińskiego był tom szkiców o polskich pisarzach "Żywi i umarli"(1946). Tak naprawdę jako pisarz narodził się jednak pod wpływem doświadczeń łagrowych, które spisał i przetworzył w książce ["Inny Świat"](#) (1951) – jednym z pierwszych i najdoskonalszych dzieł poświęconych temu problemowi, jakie powstały w literaturze światowej. W książce sporządza dokumentalnie wiarygodny opis łagrowych warunków życia, a zarazem tworzy opowieść o istocie totalitaryzmu, o granicach człowieczeństwa, o nieskończonych dnach upadku,

lecz także o ludzkiej sile pokonywania godnością każdego losu. Tytuł jest nawiązaniem do "Wspomnień z domu umarłych" Dostojewskiego, z których pochodzi motto: "Tu otwierał się inny, odrębny świat do niczego niepodobny; tu panowały inne odrębne prawa, inne obyczaje, inne nawyki i odruchy". Książka pierwotnie ukazała się w przekładzie angielskim Andrzeja Ciołkosza (jako "A World Apart. A Memoir of the Gulag", a przedmowę do niej napisał Bertrand Russell.

Dwa lata później ukazała się po raz pierwszy po polsku, również w Londynie. Pierwsze oficjalne polskie wydanie pochodzi dopiero z 1988 roku, kiedy "Inny Świat" był już powszechnie znany i doceniony zarówno przez czytelników, jak i przez największe postaci światowej literatury.

Herling-Grudziński zabiegał też o wydanie książki we Francji. Trafiła ona nawet do rąk Alberta Camusa:

Bardzo mi się podobała, napisał do mnie list, że powinna się ukazać we wszystkich krajach świata, jest bardzo dobra i przejmująca, niemniej jednak on jest tylko doradcą, a wydawca nie zgodził się na jej wydanie, jak złośliwie trochę napisał w tym liście Camus: [...] "Ze względów gospodarczych, jak sądzę". Wiadomo, jakie były wtedy te względy gospodarcze. Książka wyszła we Francji dopiero w 1985 roku, rozpoczynając nową kartę w mojej recepcji zagranicznej.

Szkice, opowiadania, dzienniki

W jego dorobku odnaleźć można krytykę literacką, prozę, esej, a także oryginalne formy mieszane. Książki krytyczne są wyrazem zainteresowań literaturą rosyjską, klasyką europejską, malarstwem. Pisane z ogromnym znawstwem szkice o sztuce świadczą, że dla Herlinga kultura to przejaw metafizycznej niepewności człowieka, a także najszerszy z symbolicznych języków służących dociekaniu sensu. Być może najważniejszym dla Herlinga gatunkiem było opowiadanie: napisał ponad pięćdziesiąt krótkich utworów prozatorskich, z których pierwszym był, poświęcony włoskiej emigracji antyfaszystowskiej, "Książę niezłomny" z 1957 roku. Do "nurtu metafizycznego" w jego pisarstwie należą opowiadania takie jak "Wieża" (opublikowana pierwszy raz nakładem "Kultury" w 1960 roku w tomie zatytułowanym "Skrzydła ołtarza", wraz z drugim opowiadaniem "Pieta dell'Isola") czy skierowane przeciwko fanatyzmowi "Drugie przyjście" (1963). W opowiadaniach bohaterowie Herlinga tropią "indywidualne przeznaczenie", wyznaczające człowiekowi jego prywatną ścieżkę godzenia się ze śmiercią. O literackiej specyfice tych utworów – które można nazwać metafizycznymi opowieściami kryminalnymi – decyduje odnawiana przez Herlinga forma XIX-wiecznej opowieści, nawiązująca do Poe'ego, Melville'a i Jamesa.

Podobnie "oryginalny tradycjonalizm" odnajdziemy w "Dzienniku pisanym nocą", we wstępie do którego pisał Krzysztof Pomian:

Wrażliwość Herlinga jest manichejska. Manicheizm nie jest jednak kultem zła. Zakłada istnienie dwóch ostro oddzielonych zasad, których zderzenie wypełnia historię świata: dobra i zła, światła i ciemności.

"Dziennik pisany nocą" to dzieło, które tworzył Herling od 1971 roku aż do śmierci, zawierające klasyczne zapisy dziennikowe obok esejów poświęconych sztuce, komentarzy politycznych i świadomie wplatanych w diariusz utworów fikcyjnych. Autor – jak sam notuje – rozmawia w nim "z sobą samym, ze światem, z Bogiem".

Pisać tak, by zdanie było przekazem nie tylko jasnej i swobodnej myśli, lecz nieustannego napięcia moralnego, by w słowie żył całym sobą kto wypowiada je jako swoją długo odważaną i cierpianą prawdę – to pociągało mnie zawsze.

"Dziennik pisany nocą", 19 I 1972

Spojrzenie z oddali

Herling-Grudziński, który całe właściwie dorosłe życie spędził poza kręgiem oddziaływania języka polskiego, stykając się z angielskim, francuskim czy włoskim, tak mówił o doświadczeniu życia w innych kulturach:

Oddalenie dało mi przede wszystkim to, co jest (oczywiście za cenę wygnania i nieobecności w moim kraju) dla pisarza niesłychanie ważne, mianowicie dystans. Gombrowicz pisał o tym dystansie w sensie filozoficznym, że mógł spoglądać na swój kraj, na swoich rodaków z pewnego oddalenia, co pozwalało mu zobaczyć pewne cechy, jakich się nie widzi, mieszkając w Polsce, albo dostrzega się je z większym trudem. Ja też wspominałem o tych zaletach dystansu na obszarze języka. Mianowicie, z początku nam się wydawało, że jesteśmy jak gdyby skazani na utratę języka, na przejście w inny język, by móc pisać i wydawać. [...] I to była wielka obawa. Tego typu obawy, niemalże obsesje językowej alienacji, miał Czesław Miłosz. A potem się okazało, że to nie jest tak znowu źle z tym oddaleniem, a nawet że to ma swoje zalety.

[z archiwaliów Krzysztofa Szymoniaka, "Zeszyty Poetyckie"]

Gustaw Herling-Grudziński był laureatem nagród: "Kultury" (1958), Jurzykowskiego (1964), Kościelskich (1966), "Wiadomości" (1981), włoskiej nagrody Premio Viareggio, międzynarodowej "Prix Gutenberg" i francuskiego Pen-Clubu. Był doktorem Honoris Causa Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Pisarz w neapolskim mieszkaniu

Bibliografia:

- "Inny Świat", Londyn, 1953.
- "Żywi i umarli", Lublin: Fis, 1991.
- "Wieża i inne opowiadania", Poznań: W drodze, 1988.
- "Opowiadania zebrane", Poznań: W drodze, 1990.
- "Godzina cieni", Kraków: [Znak](#), 1991.
- Sześć medalionów i srebrna szkatułka, Warszawa: [Czytelnik](#), 1994.
- "Dziennik pisany nocą 1973–1979", Warszawa: Czytelnik, 1995.
- "Portret weneck", Lublin: Wyd. UMCS, 1995.
- "Błogosławiona święta", Wyd. UMCS, 1996.
- "Dziennik pisany nocą 1980–1983", Warszawa: Czytelnik, 1996.
- "Dziennik pisany nocą 1984–1988", Warszawa: Czytelnik, 1996.
- "Dziennik pisany nocą 1989–1992", Warszawa: Czytelnik, 1997.
- "Don Ildebrando", Warszawa: Presspublica, 1997.
- "Gorący oddech pustyni", Warszawa: Czytelnik, 1997.
- "Rozmowy w Dragonei", Warszawa: Szpak, 1997.
- "Dziennik pisany nocą 1993–1996", Warszawa: Czytelnik, 1998.
- "Biała noc miłości", Warszawa: Czytelnik, 1999.
- "Dziennik pisany nocą 1997–1999", Warszawa: Czytelnik, 2000.
- "Podzwonne dla dzwonnika", Warszawa: Czytelnik, 2000 ([więcej...](#)).
- "Najkrótszy przewodnik po sobie samym", Kraków: [Wydawnictwo Literackie](#), 2000.
- "Biała noc miłości. Opowiadania", Warszawa: Czytelnik, 2002 ([więcej...](#)).

Wybrane tłumaczenia:

- angielski: "A World Apart: a Memoir of the Gulag" ("Inny Świat"), London: Heinemann UK, 1951.
- niemiecki: "Der Turm und die Insel ("Dwa opowiadania")", Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1966. "Welt ohne Erbarmen", Köln: Verlag für Politik und Wirtschaft, 1953. "Die Insel" ("Wyspa"), München: Hanser, 1994.
- francuski: "Un monde à part" ("Inny Świat"), Paris: Denoël, 1985, Paris: Gallimard, 1995. "Journal écrit la nuit" ("Dziennik pisany nocą 1973–1979"), Paris: Gallimard, 1989. "L'île et autres recits", Paris: Gallimard, 1992. "Le portrait vénitien et autres recits", Paris: Gallimard, 1995.

Źródła: www.polska2000.pl; zwoje-scrolls.com; "Zeszyty Poetyckie"; oprac. NMR, listopad 2016, aktualizacja: JRK, sierpień 2018.

Multimedia

Gustaw Herling-Grudziński | W powiększeniu

<https://www.youtube.com/watch?v=5sAvlXvB-2c>

<https://vod.tvp.pl/video/sady-przesad...>

Czas: 59:36

"... stąd wyruszyłem w drogę..." – film dokumentalny o Gustawie Herlingu-Grudzińskim

<https://www.youtube.com/watch?v=7KMsZ9Wqtxw>

Czas: 29:05

Gustaw Herling-Grudziński "Inny Świat" audiobook

<https://www.youtube.com/watch?v=lTdwgbEuWIQ>

Czas:11:26:24 Czyta: Henryk Machalica

Inny świat - streszczenie, opracowanie

<https://www.youtube.com/watch?v=YJxpmR1QcdQ>

Czas: 38:16

